

EGYÜTT

A MAGYAR ÍRÓSZÖVETSÉG
KÁRPÁTALJAI ÍRÓCSOPORTJÁNAK
FOLYÓIRATA

EGYÜTT 2025/6

A Magyar Írószövetség Kárpátaljai Írócsoportjának folyóirata, az 1965–1967 között Ungváron megjelent szamizdat jogutódja, újraindult 2002-ben.

Felelős kiadó és lapigazgató: *Dupka György*

Szerkeszti a szerkesztőbizottság:

Elnök: *Vári Fábian László* (szépirodalom)

Szerkesztők:

Marczás Gergely (olvasószerkesztő)

Csordás László (kritika)

Zubánics László (tanulmány)

Dupka György (kultúra)

Fábian Zoltán (tipográfia)

Védnökök:

S. Benedek András alapító-főszerkesztő (1966–1967),

Nagy Zoltán Mihály alapító-főszerkesztő (2002–2008)

Tanácsadók:

Botlik József, Finta Éva, Füzesi Magda

Nemzeti
Kulturális
Alap

Megjelenik kéthavonta a Bethlen Gábor Alap, a Nemzeti Kulturális Alap, valamint a Magyar Művészeti Akadémia és a Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet támogatásával.

A szerkesztőség címe:

Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet, Európa–Magyar Ház
90202 Beregszász, Széchenyi u. 59B. Telefon/fax: +380-3141-42815
e-mail: knmintezet@gmail.com, egyutt.lap@gmail.com

Az Együtt irodalom-művészet-humán tudományok-kultúra számai elektronikus változatban is olvashatóak az OSZK EPA archívumában: <http://epa.oszk.hu/00500/00595> és a KMMI honlapján: kmmi.org.ua

Szerkesztőségi fogadóórák: szerda, 13⁰⁰–16⁰⁰

A kiadó címe: Magyar Értelmiségiek Kárpátaljai Közossége
88000 Ungvár, Posztolaki tér 5A. Telefon/fax: +380-312-643737
e-mail: dupkagyorgy@gmail.com

Közreműködők: *Fuchs Andrea, Szemere Judit*

Készült a RIK-U Kft.-ben
Lapengedély száma: 3T №682/274P
A folyóiraton nyereség nem képződik.

TARTALOM

S. BENEDEK ANDRÁS: Barbárok (vers).....	4
ÁMORTH ANGELIKA: Twix (kispróza).....	6
ZÁN FÁBIÁN BALÁZS: Téves becslés (kispróza).....	8
CSONTOS MÁRTA: 21. századi utópia; Abszurdok; Delacroix kiveszi a zászlót a szabadság kezéből (versek).....	10
ÁMORTH ANGELIKA: Örökség: (vers).....	14
ZÁN FÁBIÁN BALÁZS: Urbánus pokol (vers).....	16
NÉMETH PÉTER: A lekötözött kalóz, Boldog agónia (versek).....	18
KÖSZEGHY ELEMÉR: Az alkotó (Magyar Árpádnak Kijevbe – vers)....	20
KORDICS NOÉMI: „Angyalaim karolnak égbe...” (Nagy László szakrális motívumáról – tanulmány).....	22
FEDINEC CSILLA: Kárpátalja van (könyvismertetés).....	32
VÁRI FÁBIÁN LÁSZLÓ: Téboly kontra józan ész (Tari István: A téboly sorozatvetőinél c. művének méltatása).....	37
KÉSZ BARNABÁS: Az Ugocsai és Beregi guzsalytálpak fába véssett üzenetei (néprajzi tanulmány).....	39
KOVÁCS SÁNDOR: Újabb adalékok a técsői Kossuth-szobor történetéhez (honismereti tanulmány).....	51
DUPKA GYÖRGY: Magyar hadifoglyok, internáltak a Baltikumban (1944–1953) (történelmi szociográfia).....	62
DUPKA GYÖRGY: Kárpátaljai kultúrkrónika, új könyvek.....	79

FEDINEC CSILLA

KÁRPÁTALJA VAN¹

Mankovits Tamás: Volt egyszer egy „Kárpátalja”. Miskolc–Tokaj, Magyar a Magyarért Népfőiskola Alapítvány, 2024 (2. bővített kiadás)

Kevesebb mint 24 órája még Kárpátalján voltam. Így nemcsak az emlék, hanem a friss érzés is szó szerint bennem van. Ma reggel lementem a sarki pékségbe venni két krumplis pogácsát, az eladónő szokás szerint vissza-kérdezett: burgonyást, ugye? Szóval itthon vagyok.

Átmeneti zóna volt az 1990-es évek elején a régió, amit szeretünk, a régi rendszer működési módjai már nem voltak érvényesek, az új intézmények pedig még nem voltak stabilak. 1991 januárjában a régi bankjegyeket hirtelen bevonták, a készpénzfelvételt korlátozták, és a pénz szó szerint „papírrá” vált: egyik napról a másikra elveszítette az értékét. A boltok polcai kiürültek, az embereknek meg kellett tanulniuk beosztani azt, ami éppen kapható volt. A „van vagy nincs” lett a mindennapi élet logikája. Mondhatni a híres „koc-kás táska” – a hatalmas, olcsó műanyag szatyor, amellyel a 90-es években mindenki utazott, költözött, árut cipelt – lett a szegénység, a vándorlás és az ideiglenesség jelképe.

A „90-es évekbeli” jelek nem csupán nosztalgikus emlékek, hanem múltbeli árnyékok, társadalmi figyelmeztetés. A korszakot egyszerre jellemzi a rettenetes gazdasági visszaesés állapota és a társadalmi-mentális újjáépülés lehetősége. A régi világ szétesése és az új szellemi szabadság.

A sötétségből, mert hogy egy időben áram is alig volt, van két fényes emlékem. Sajátot nem osztok meg, most mégis kivételt teszek. Az egyik, amikor az anyám fizetés helyett egy pár női cipőt kapott a munkahelyén, amelyik nem hogy a családban, hanem az utcában senkinek nem volt jó a lábára. Más kincseket tart a fiókban, nálunk a régi otthonban pedig az a lehetetlen cipő lapult időtlen időkig.

Aki nem tud nevetni a legrosszabb időkben is, az jó ember nem lehet. Ezért lesz két betoldás.

¹ Elhangzott: 2025. november 10-én a Nemzetstratégiai Kutatóintézetben bemutatásra került Mankovits Tamás: *Volt egyszer egy Kárpátalja* című kiadványa. Az alábbiakban Fedinec Csillának, az ELTE Társadalomtudományi Kutatóközpontja munkatársának könyvismertetőjét közöljük.

Betoldás1:

- Mit csinál Kárpátalján az ember, ha pénzt kap?
- Elteszi.
- És ha nincs pénze?
- Akkor cserél.
- És ha nincs mit cserélni?
- Akkor gondolkodik.
- És az segít?
- Nem, de legalább nem kerül semmibe.

Vagy amikor már áram is csak ritkán volt, s hol gyufát nem lehetett kapni, hol pénzem nem volt rá. Miért volt ez fontos? Ungvárom laktam a kollégiumban, sokadik emeleten, s meggyújtott gyufával indultam el a lépcsőkön, szigorúan figyelve, hol is tartok, nehogy valami ismeretlen lakóhoz akarjak betörni a saját szobám helyett. Volt, hogy elvesztettem a fonalat a lépcsőfordulók számolásában, ezért lementem a földszintre és kezdtem előlről az egészet, pocsékolva a gyufát. A szobában már gond nem volt – mire felértem, lement a víz (a földszintre), de egy vödörben ott volt a tartalék, hűtőm nem volt, ilyesmin fölösleges lett volna aggódni, az ágyat meg megtaláltam csukott szemmel is. Ez most elég lazán hangzik, de ebben nem volt se lazaság, sem központi fűtés.

Betoldás2:

- Mikor lesz nálatok áram?
- Este kilenckor.
- És meddig marad?
- Amíg észre nem veszik, hogy bekapcsolták.

A Volt egyszer egy lap – „Kárpátalja” című kötet nem egyszerű dokumentumgyűjtemény, hanem egy korszak élő lenyomata: a rendszerváltás pillanatában újra éledező kárpátaljai magyar identitás lélegzetvétele, öröme és törekenysége. Olyan idők emléke ez, amikor a kimondott szó még tett volt, a nyomtatott betű pedig cselekvési lehetőség és kockázat. A könyv több szerző személyes visszaemlékezéseiből, történeti elemzésekből, korabeli lapszövegek válogatásából, valamint fotókból áll.

A *Kárpátalja* című lap 1990 és 1994 között a kárpátaljai magyarság egyik legfontosabb önkifejező fórumává vált. A lap története és öröksége nem csupán sajtótörténet: sorsdokumentum, a történelem szélén élő közösség önazonosságának újraépítéséről szól, arról a pillanatról, amikor a „szavunk újra lett, mert meg mertük mondani” – ahogyan a könyv előszava érzékelteti.

Ez a táj és ez a nép túlélte már a birodalmakat, ideológiákat, újrahunzótt határokat. Ez a remény adja a könyv ívének megrendítő erejét.

A történet gyűjtőpontja a *Kárpátalja* című lap 1990-es indulása. Egy maroknyi értelmiségi, újságíró, tanár és művész összefogása, akik úgy döntöttek, hogy elég volt a hallgatásból. A lap Magyarországon készült, Miskolcon nyomtatták, így kikerült a szovjet cenzúra markából. A szerkesztők sokszor saját zsebükből fizették a kiadást, és kézzel kézre, határon csempészve juttatták el az újságot a kárpátaljai magyar falvakba. Ez már önmagában tett, vállalás volt.

A lap első éve a szabadság első mámorának lenyomata: a kimondhatatlan végre kimondhatóvá vált. Cikkek jelentek meg az 1944-es elhurcolásokról, a szolvai gyűjtőtáborról, a görögkatolikus egyház elnyomásáról, a közösségi emlékezetből kitörölt nevekről és helyekről. A *Kárpátalja* nemcsak hírt adott: emlékezést szervezett, és ezáltal közösséget épített.

A kötet és a lap központi figurája Mankovits Tamás, az iparművész, aki saját keresetéből indította el a lapot 1990-ben, mert tisztában volt vele: van idősorok, amikor nem várni kell a támogatásra, hanem cselekedni. A lap magyarországi szerkesztése és nyomtatása egyúttal azt is jelentette, hogy nem lehetett cenzúrázni, nem nyomhatta el a „szovjet állam sötét és hallgatásra kényszerítő árnyéka”. A lap – és így a könyv – nemcsak dokumentált, hanem visszaadott egy nyelvet: az anyanyelv méltóságát, zamatát, önézetét.

A könyvben megszólalók újra és újra ezt a megélt csodát idézik fel: hogy Kárpátalján hirtelen megszaporodtak a magyar zászlók, az iskolai folyosón Himnuszt énekeltek, a falvakban kopjafák és emléktáblák emelkedtek, a templomok megteltek, az egyházi élet is kiteljesedett. A nemzetiségi lét többé nem szegény volt, hanem vállalás.

A könyvben helyet kapnak személyes visszaemlékezések is: kávézók, félig fűtött színháztermek, fagyos padsorok a Tarkovszkij-filmek vetítésein, meghitt esti beszélgetések a Váralja kultúrkoksmában. Ezek az apró, intim képek arról tanúskodnak, hogy egy közösség nem ideológiákból épül, hanem lassan, beszélgetésekből, egymásra eszmélésekből, csendes bólintásokból, közösen elviselt fáradtságból. Képet kapunk arról is, hogy az identitás itt nem fekete-fehér. Kárpátalja mindig is soknyelvű volt – és ebben van a szépsége.

A könyv józan. Nem romantizál. Nem fordul pátoszba. Kíméletlenül felmutatja azt is, ahogyan a közös lendületet rövid időn belül megtörte a széthúzás, a személyes sértettségek, a politikai és hatalmi érdekek kusza hálózata. Ahogy a közösségi önépítés lendülete megtorpant. A lap ereje csökkent. A „közös cél” helyére sok helyen a „külön érdek” lépett. A lelkesedés mellett hamar megjelenik a széthúzás, a személyes ambíció, a hatalmi érdekek, a rossz stratégiai döntések. A kárpátaljai magyarság politikai képviselői néhány év alatt fragmentálódtak. Az örömteli újjászerveződés nem tartott örökké. A lap 1994-re megszűnt, részben a politikai széthúzás, részben a magyarországi támogatási átrendeződések miatt. A közösség önképében pedig újra ott volt a törés: a „testvérből vetélytárs” tapasztalata.

A lapnak, amely addig irányt, nyelvet és tartást adott, fokozatosan megváltozott a szerepe, majd ereje is elapadt. A történet végén ott áll a felismerés: ami a szívből nőtt, azt a világ gyorsabban darabolta fel, mint amilyen gyorsan közösséggé forrt.

A könyv mégsem sirató. Sokkal inkább tanúságtétel. Egy korszak tétje volt: hogy a kimondott szó képes-e visszaadni az embereknek saját történelmüket.

A könyv nem nosztalgia. Inkább figyelmeztetés: „A szellemiségre, amely a lapot létrehozta, mindig szükség lesz.”

A kötet azt üzeni: a történelem nem lezárt múlt, hanem élő felelősség. A kötet mélyebb rétege éppen az emlékezés felelősségéről szól. Arról, hogy egy közösség nem attól áll fenn, hogy számban erős vagy politikailag szervezett, hanem hogy képes-e nevének nevezni a saját múltját. Ami kimondatlan marad, az elhal.

Az 1990. április 30-i 1. számban többek között az MDF-es Furmann Imre szavait olvassuk: „Az utóbbi évek magyarországi változásai által lehetővé vált beszélni arról, hogy határainkon túl is élnek magyarok. Magyarok, akik pontosan olyanok, mint az anyaországi magyarok.” Az utolsó, 1994. december 31-edikiben pedig – támogató: MTA - Soros Alapítvány és Miskolc Megyei Jogú Város Önkormányzata – Göncz Árpád köztársasági elnök örök, gránit szilárdságú üzenetét: „Azt kérem Önöktől, hogy a megbékélésre és a ránk szabott sorsközösségre gondoljanak. Európa középső és keletibb tájain egymásra vagyunk utalva menthetetlenül, magyarok és nem magyarok. Nincs más választásunk, mint a baráti kézfogás, hogy végre boldogulni tudjunk szabad országok szabad népeiként.”

A könyv, ami ma összehozott itt bennünket, több, mint emlékeztetés. Felhívás. Megszólítás. Híd az élők és az eltűntek között. És amíg van, aki újra elolvassa, továbbadja, tanítja, addig nemcsak volt. Hanem van.

A végére jöjjön megint valami személyes. A fenti nem teljesen olyan volt, mint én vagyok, hanem olyan „kárpataljai”. Mégsem csorbult a hitelesség, mert hogy az is bennem van. És itt és most nem tudnám másként mondani, mert ismerem én ezt, mint ahogy itt ezeket a velem szemben ülő öreg fiúkat is, akikkel majdnem egyszerre voltunk fiatalok.

